

PETRARCHA FERENC

A JÓ SZERENCSENEK ÉS A SZERENCSETLENSÉGNEK ORVOSSÁGAIRÓL

Elhiggyem-é tehát, hogy Plátó oly esztelen lett volna, hogy Petrarcha Ferencet a városból kicsapattatni megparancsolta volna? Aki ifjúságától fogva nőtelen életet élvén, a fajtalan, alkalmatlan Vénusnak ocsmányságaitól úgyannyira irtózott, hogy az őtet esmérőknek a tisztességnek szent példája lehet. Akinek halálos ellensége a hazugság, aki minden vétkeket utál, és az igazságnak tisztelendő jegye; a virtusoknak öröme és díszessége, és a keresztényi szentségnek zsinórmértéke.

– *Giovanni Boccaccio*

Annak okáért az újonnan még virágzott ékesenszólásnak fejedelmének láttatik lenni az olaszoknál Petrarcha Ferenc, az ő idejében híres-nevezetes és nagy ember; most alig tanáltathatik valaki keziben.

– *Rotterdami Erasmus*

De sokkal tartozunk mindenkor a fáradhatatlan szorgalmatossággal izzadozónak, midőn már a sok száz esztendőktől fogva eltemtetett nyelvet a gotthusok koporsójokból feltámasztotta, most pedig mint az olasz nyelvnek szerzőjét és fejedelmét az ő hozzá hasonlíthatatlan nagy, isteni erővel megajándékozott elméjének virtusairól tiszteljük.

– *Paolo Giovio*

Petrarcha Ferenc ezelőtt kétszáz és azon fejül egynehány esztendővel ily hosszasan bézároltatott bibliotékákat nyitotta ki elsőbe, és amaz nagy-híres könyvíróknak temetőhelyekből a port kihányta, mely nevezet alatt a deák nyelv és szó sokkal tartozik önéké.

– *Juan Luis Vives*

A tudományban, magyarázásokban, vetélkedésekben ez a mi Petrarchánk vallásában kegyes, szavaiban méltóságos, az értelmes mondásokban igen elkészült, sőt egészen emberséges magaviseletűnek láttatik lenni. A históriákban, ha tagadod, hogy egész tökéletességű tudománya nincs, mindazáltal elég ékesnek, csecsemőségű tudatlannak pedig sehuht sem találod.

– *Ioannes Herold*

SZÖVEGEK ÉS TANULMÁNYOK
A NEOLATIN FILOLÓGIA KÖRÉBŐL

A sorozatot gondozza
a Szegedi Tudományegyetem
Klasszika-Filológiai és Neolatin Tanszéke

PETRARCHA FERENC

A JÓ SZERENCSENEK
ÉS A
SZERENCSETLENSÉGNEK
ORVOSSÁGAIRÓL

Székely László fordítása
(1760–1762)

KÖNYVKIADÓ

Szeged

Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta
BÍRÓ CSILLA, LENGYEL RÉKA, MÁTÉ ÁGNES

A kísérőtanulmányokat írta
LENGYEL RÉKA, MÁTÉ ÁGNES

Lektorálta és az előszót írta
SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

A borító
a *Translation, oder Deütschungen des hochgeachten Nicolai von Weil* c. kötet
egyik metszetének felhasználásával készült
(Augsburg, Heinrich Steiner, 1536. LXXXV. l.)
A hátsó borítón
Gróf Székely László portréja
(Haáz Rezső Múzeum, Erdély Bálint Előd felvétele)

A könyv megjelenését támogatta

a Nemzeti Kulturális Alap

ISBN 978-963-267-269-4

© Bíró Csilla, Lengyel Réka, Máté Ágnes, 2015
© Lazi Könyvkiadó, 2015

A Lazi Kft. kiadása
www.lazikiado.hu
info@lazikiado.hu

A kiadásért felel: a kiadó ügyvezető igazgatója
Tördelőszerkesztő: Horváthné Tóth Judit
Borító: Csikász Katalin, Innovariant Kft.

Készült a Generál Nyomda Kft-ben
Felelős vezető: Hunya Ágnes

Magistro nostro carissimo et maxime honorando, Ladislao Szörényi

Szeretett és nagyra becsült mesteriinknek, Szörényi Lászlónak

ELŐSZÓ

Gróf Borosjenői Székely László, úgy látszik, rendkívül szerény és óvatos ember volt. Életében egyszer hagyta el Erdélyt: Bécsben mulatott, azaz töltötte idejét mintegy négy hónapig. Felajánlották neki, látszólag baráti szívéllyel, hogy megkaphatja a királyi kamarási címet. Repesett a szíve, hiszen ennek a címnek a birtokában sokkal könnyebben érintkezhetett volna az uralkodóval, Mária Teréziával, mint más földi halandó, például bejelentés nélkül beléphetett volna abba a szobába is, ahol a királynő éppen kártyázott. Azonban könnyelmű és meggondolatlan sógora, Bánffy Dénes – hogy stílszerű képet használjak – ajtóstul akart rontani a szobába, azzal érvelve, hogy Székely László felesége az ő húga, ezért az asszony is mehetne kártyát nézni, és ezzel mindent elrontott. A kancellár, Gyulaffy László titokban amúgy is utálta Székelyt, és ezért *ad Calendas graecas*, vagyis sohanapjára halasztotta a kamarásságról szóló fölterjesztését. Székely, aki önéletírásában megörököltette a bécsi útját, igazi sztoikusként viselkedett, hiszen – mint írja – ezt a címet ő magától nem is kérte volna. Persze, a sztoicizmus mellett hiú is volt, ezért mindenestre jól elázta az utókor olvasói előtt Gyulaffyt, akit bárdolatlanak, tudatlanak, fősvénynek, önzőnek és a protestánsok iránt mindenben gyűlölködőnek és elfogultnak tartott. Az egész esetet azért meséli el, hogy mintegy bizonyítsa: a látszat csal, azaz a látszólag legkellemesebb, legnagyobb és legkívánatosabb dolgok alatt is a lehető legkellemetlenebb, legrútabb és legártalmasabb valóságok rejtkeznek. Ezt egy latin versikével támasztja alá, amelyet valamely gyermekkori hitbuzgalmi olvasmányából meríthetett. A szellemes epigramma tanúbizonysága szerint úgy járt, mint a Dávid király ravasz hadvezére által megöletett Ábner (az egész történet a bibliában, Sámuel 2. könyvében olvasható). Az epigramma így hangzik:

Salve, dicit Abneri properat dum fata Joabus;
heu male conveniunt, ore ave, corde cave.

(Üdv néked, köszönti Ábner Joáb, miközben végzetét sietteti;
ó, jaj, sehogy sem illik össze, ha a száj így szól: üdvözlégy, a szív pedig ezt súgja: óvakodj!)

Szegény gróf a tárgyilagosság kedvéért még azt is hozzáteszi, hogy az ő negyedik őse apai ágon már akkor is igen előkelő rangot töltött be, amikor Gyulaffy ősei még csak egyszerű *indigenaként* jöttek Erdélybe. Majd végül az egész gondolatmenetet ismét a sztoicizmus magaslatára emelkedve azzal fejezi be, hogy neki voltaképpen teljesen mindegy az, hogy kamarás lesz-e vagy sem.

A különben rendkívül tanulságos bécsi útleírásból (SZÉKELY, 2000) azért emeltem ki ezt a mozzanatot, mivel jól mutatja, hogy Székely megpróbálta a maga életét minden különösségében és egyediségében lehetőleg teoretikus szinten is szemlélni, sőt szemléltetni. Vagyis író volt, akkor is, hogyha csak a legutóbbi időben figyelt fel írói és fordítói munkásságára az irodalomtörténet. Noha fordítói életműve még nem ismert a maga teljességében, úgy tűnik, egyik legfontosabb munkája Petrarca legerjedelmesebb művének, a *De remediis utriusque fortunaenak* teljes magyar fordítása. (Egyébként, hogy megnyugtassuk az olvasókat, a mű ajánlólevelének végén már büszkén úgy írja alá magát, mint királyi kamarás!)

A modern Petrarca-szakirodalom egyöntetűen konstataulta, hogy ez a feltehetően 1354 és 1366 között írott munka, Petrarca legnagyobb terjedelmű befejezett alkotása, századokig egész Európában talán a szerző legismertebb, legtöbbet olvasott műve volt. Igen korán keletkeznek részleges vagy teljes, francia, olasz és német fordításai, majd a könyvnyomtatás

általálása után a sikersorozat folytatódik, a már említett nyelveken kívül kiadják csehül, hollandul, spanyolul, angolul és svédül. Természetesen a latin szöveget is folyton, újra meg újra kiadják különböző kommentárokkal, illetve a szövegcsalád egyik ágában az egyes fejezetek előtt tartalomösszefoglaló versekkel. Magyarországon a 16. századtól kezdve népszerű olvasmány – latinul vagy németül – mint ezt fennmaradt könyvlajstromok vagy könyvtári leltárak igazolják. Büszkélkedhetünk azzal is, hogy egészen a közelmúltig a teljes szöveget latinul utoljára Magyarországon jelentették meg: 1756-ban Egerben és 1758-ban Budán. Kivonatos, összevont latin szövegeket is megjelentettek, elsősorban a jezsuita Rajcsányi György, 1706-tól kezdve, majd e kivonatos változatból két magyar fordítás is készült, melyek közül a későbbi 1813-ban jelent meg Debrecenben, névtelenül. Székely fordítását egészen a 2000-es évek elejéig sokan csak említésből ismerték, ezért akadt jó néhány kutató, aki ezt a névtelen rövidített változatot tartotta Székely munkájának. (A magyarországi recepciótörténetről vö. BÍRÓ, 2005; SZÖRÉNYI, 2010; LENGYEL, 2013). A 20. században eddig egyedül Kardos Tiborné fordításában jelent meg a műből néhány részlet a *Reneszánsz etikai antológiájában* (1984); majd az utóbbi évtizedben Lengyel Réka újabb dialógusokat fordított le és jelentetett meg, s a *Fortuna-könyvet* doktori értekezésében részletesen bemutatta (LENGYEL, 2011).

A szakirodalom egy része sokáig úgy vélte, hogy a mű hallatlan népszerűségét az magyarázhatja, hogy ez volt Petrarca talán leghagyományosabb, mondhatni legközépkoriasabb alkotása. Ezt a megállapítást azonban csupán azzal a fenntartással fogadhatjuk el, hogy Petrarca a végső következtetéseiben mindig a keresztény szemléletnek megfelelő, mondjuk úgy, hogy a világot biblikusan hiábavalóságok hiábavalóságának tekintő magatartásformát nem csupán a Szentírás tanításaival illusztrálja, hanem egy hatalmas morális enciklopédiával is, amelynek példáit jórészt a görög-római antikvitás irodalmából meríti, felhasználva hatalmas történeti olvasottságát, tehát mintegy Seneca morálfilozófiai szkepszisével válogatva Livius és oly sok más történetíró jellemrajzai között. Senecát azért mondom, mert műve egy helyén maga is megemlíti, hogy fő ihletője az akkor szilárdan a Seneca-életműbe tartozónak gondolt *De remediis fortuitarum* (A véletlen szerencsétlenségek orvosságairól), amelyet később sokáig ál-senecai műnek tartottak, s legújabbban megint kezdik elismerni Seneca szerzőségét. Livius pedig azért említettem, mert Petrarca igen sokáig abban látta legfőbb ambícióját, hogy szövegkritikailag helyreállítsa a töredékesen maradt Livius-életművet, s ezért a maga korában nála senki sem ismerte jobban a római történelem ezen klasszikusának világát.

Tehát nem arról van szó, hogy egy középkori erény- és bűnkatalógust oltott volna be Petrarca, jó kertészként, görög-római „szemecskékkel”, hanem arról, hogy a pogánynak nevezhető antikvitás példaanyagának bevonásával végtelenül megnövelte tanításának súlyát és mélységét. A *Ratio* ugyanis mint fő oktató a hebegő vagy papagájszerűen önisméltó beszélgetőtársakkal szemben (a mű első részében az *Öröm* és a *Remény*, a második részében pedig a *Fájdalom* és a *Félelem*), mint magától értetődő és kétségbevonhatatlan erejű példatárát, mutathatja fel a történelem ősmintájaként hivatkozott klasszikus ókort, amelyre a tekintély kétségbevonhatatlan pecsétjét üti rá a keresztény tanítás példáival! Sokszor szokták úgy jellemezni az irodalom modern korát megteremtő Petrarcát, hogy nagyjából egy emberöltő alatt végrehajtotta azt a fordulatot, amely legjobban a Dante és az ő ókorfelfogása közötti különbséggel szemléltethető. Danténál folyamatos sorozatot képez például az összes költő, Homérosztól Vergiliuson át saját magáig mint szereplőig, de ugyanígy az összes uralkodó is vagy az összes pápa, Julius Caesartól Luxemburgi VII. Henrikig, vagy Szent Pétertől VIII. Bonifácig. Petrarcánál viszont a maga kora a romlottság *infernója*, az ókor az aranykor, és ő azt tartja feladatának, hogy ezt visszavarázsolja. Így tehát a klasszikus ókort mintegy másik időfolyamba helyezi, amely mindenestől különbözik a jelentől, messzi van, és ezért különle-

ges alapossággal kell tanulmányozni; az általa javasolt és mintegy ünnepélyesen felavatott és elkezdett, vágott jövőendő pedig úgy fogható fel a történeti érzék szempontjából, hogy ez folyamatosan tudatában van annak a mérhetetlen távolságnak, amely elválasztja őt a most már joggal ó-kornak nevezhető régiségtől, amely megismételhetetlen, de mégis folyamatosan szembesülni kell vele. (Vö. CAPPELLI, 2010.)

A rendkívül gazdag, nemcsak mitológiai, hanem allegorikusan is felhasználó névkatalógust felvonultató munka – amely ebből a szempontból hasonlít Petrarca dantei tercínákban írott, olasz nyelvű művére, a *Diadalmenetekre* – jó lehetőséget kínál arra a vizsgálatra, hogy egy-egy allegóriát részletesen elemezve pontosan észlelhessük, hogy a költő mennyiben modernizálta vagy krisztianizálta az ókort, illetve mennyiben tulajdonított új jelentést a középkorban meggyökeresedett, a mitológiát teljesen átmoralizált irodalmi toposzokhoz képest. (Ilyen művek közül a leghíresebb az ófrancia *Ovide moralisé*, azaz *Tanulságos Ovidius*, az *Átváltozások* keresztény átváltoztatása épületes olvasmánnyá, illetve prédikációs alapanyagga.) Lássunk néhány példát!

Petrarca az I. könyv 69. fejezetében mutatja be a háború istenét, Marsot. A hagyományos középkori Mars-értelmezést Sevillai Szent Izidor határozta meg, aki etimológiai játékkal a 'hím' jelentésű latin *mas* szóból vezette le az isten nevét, amelyből viszont tovább származtatva levezette a 'halál' jelentésű *mors* szót. Egyértelmű tehát a definíció: Mars férfiak révén csatázik, valamint halottakat termel. Eredetileg a Petrarca által említett Mars is kegyetlen és vérengző, latin eposzában, az *Africa*-ban az isten épp úgy vad sebeket oszt és oltalma alatt áll a kétes kimenetelű és irtózatoss csatazaj, ahogyan az olasz nyelvű versekben is „Mars superbo et ferro” alakja tűnik fel (*Daloskönyv*, 128, 13). Itt, a *Fortuna-könyv*-ben viszont mint pogány istent egyértelműen gyilkosnak tekinti, noha házasságtörőnek is ábrázolhatná, de ezt inkább fenntartja Jupiternek. Hogy azonban érzékeltesse ennek a múltbeli istenségnek a neveltségességét, a Homérosztól elmesélt mítoszra célozva leírja azt is, hogy ezen Marsot neveléses kötelékek ejtették foglyul. (Tehát mégiscsak bejön a házasságtörés is, amikor Marsot és Venust Vulcanus láthatatlan hálója ejtette rabul.)

A II. könyv 51. fejezetében a *Ratio* letorkolja a Fájdalmat, aki testvére elvesztén kesereg. Felhossa ugyanis, hogy tökéletesen ésszerűtlen beszélgetőpartnerének érvelése, miszerint: „Tudtam ugyan, hogy halandó, de mégsem gondoltam volna, hogy meghal.” A *Ratio* szerint az ilyenfajta viselkedés az egész emberi nemre jellemző önáltatás, amelynek következtében még csak nem is elmélkedünk a Halálról, ez pedig egy sztoikus szemében a legnagyobb vétkek közé tartozik, hiszen e filozófia követői oly sokat töprengtek és írtak erről a témáról. Petrarca a II. könyv 117. fejezetében ki is mondja a *Ratio* szájával, hogy az egész élet a Halálra való elmélkedés. Ha nem alkalmazzuk, akkor az öncsalás folyamatossá, sőt művészivé válik, és olyan metaforákat hoz létre, amelyek a szemmel való érzékelés képzetkörébe tartoznak, hiszen a Halált folyamatosan szemünk elé kell idézni, különben folyton kísértetek fognak kínozni, a halandók közben elveszítik minden valóságérzéküket, ráadásul sötét képzelődések foglyaivá válnak, és ezeket az egyedüli valóság, vagyis a Halál fogja majd elsöpörni szemük elől. Hiába hunyjuk le szemünket, hiszen – mint ennek a fejezetnek a végén megfellebbezhetetlenül kimondja – „teljes világossággal bevallom, a halandók képzelődéseit egyedül a halál oszlatja el.” (Vö. MARCOZZI, 2002.)

Végül még egy kérdést kell, legalábbis egy gondolatkísérlet erejéig, föltennünk. Miért gondolt Székely László, ez a különben visszahúzódó és egyre szaporodó könyvtárából élete második felében alig kimozduló erdélyi arisztokrata arra, hogy lefordítsa latinból anyanyelvére azt a művet, amelyet egyébként latinul mindenki elérhetett, hiszen Magyarországon is többször kinyomtatták? Nem tartom elképzelhetetlennek, hogy latinul nem vagy alig tudó olvasóknak, tehát elsősorban asszonyoknak, illetve a hagyományos képzésben az alsóbb

osztályoknál megrekedt polgároknak is szánhatta művét, hiszen jó párszor előfordul, hogy zárójelben tárgyi magyarázatokat fűz egy-egy kevésbé közismert névhez vagy fogalomhoz. Vagyis nem restelt volna belépni az Erdélyben amúgy is a kortárs magyarországi viszonyokhoz képest jobban kifejtett anyanyelvű irodalmiság körébe. Hirtelen halála megakadályozta, hogy gondoskodjék a mű kinyomtatásáról, amely különben bizonyára nagy siker lett volna. Hiszen míg Nyugat-Európában a *Fortuna-könyv* „fortunája” a 17. század második fele után leáldozóban volt, Magyarországon éppen a 18. században van a Petrarca-olvasás virágkora, legalábbis ami a latin nyelvű Petrarcát illeti. (Az olasz nyelvű Petrarca divatja részben korábbi, gondoljunk csak Balassira, részben későbbi. Igen tartós azonban ez is, hiszen Krúdy még attól sem riad vissza egy fiatalkori kisregényében, hogy maga költsön Petrarca helyett egy olyan verset, amely miatt ki is csapták regényhősét a papi szemináriumból; vagy gondolhatunk természetesen Adyra, aki még Mátyás bolond diákjának szívébe is becsempészi Petrarcát, vagy maga is ír „ceruza-sorokat” az olasz költő könyvére. Azt már csak mellesleg teszem hozzá, hogy a 2004-es Petrarca-évforduló környékén részt vettem egy olyan konferencián, amelyen Petrarca európai fordításairól volt szó, és kiderült, hogy még a lengyeleknek és az oroszoknak sincs teljes *Daloskönyvük*, hanem csak a szonettek fordították le a *Rerum vulgarium fragmentából*.)

Az 1940-es évek elején volt egy szép Milano-kiállítás Budapesten, illetve Budapest-kiállítás Milánóban. (Vö. HORVÁTH, 1940 k.) Akkor kiderült, hogy az antik Aquincumot építő római legionáriusok közül a legrégebben élt ismert személy éppen egy milánói katona volt, akinek sírköve is megmaradt. Ebben az évben viszont világkiállítás lesz Milánóban, ahol a magyar pavilonban be tudjuk mutatni, hogy Petrarca milánói éveinek főműve – és mint tudjuk, az Odüsszeuszként folyton hányódó költő életében leghosszabb ideig ezt a várost választotta lakhelyéül – a legmodernebb idők előtt utoljára és mindjárt kétszer is Magyarországon jelent meg latin eredetiben, és íme, abban a 18. században is akadt egy avatott magyar fordítója, amikor a teljes szöveget egyetlen nemzeti nyelven sem adták ki.

Tudjuk persze, hogy kivétel nélkül minden idegen nyelvű mű akkor mutatja meg igazán értékét egy nemzeti irodalomban, ha új meg új fordításokat ihlet. Készül is egy új magyar fordítás! Ám amíg ez a munka, remélhetőleg rövidesen, a végéhez ér, s a modern kiadás napvilágot lát, addig is örvendezzünk annak, hogy a majd' ezer évig két irodalmi nyelvvel, azaz a latinnal és a magyarral rendelkező magyar kultúra igen gazdag és ma is alig ismert 18. századában van saját latin és saját magyar nyelvű Petrarcánk.

E könyv a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán működő Irodalomtudományi Doktori Iskola általam vezetett neolatin filológiai alprogramjának munkája. Az alprogram egyik oktatója Lázár István Dávid egyben a Lazi Könyvkiadó vezetője, s a fordítást közreadó Bíró Csilla, Lengyel Réka és Máté Ágnes korábban a program résztvevői voltak. E tudományos műhely a hajdani szegedi professzor, Huszti József munkáját folytatja, és megalakulása óta elsődrendű feladatának tekinti Petrarca életművének és magyarországi hatásának feltárását.

Szőrényi László

Felhasznált irodalom

- BÍRÓ Csilla, *Le due fortune dei gesuiti di Tirnavia. Le edizioni del libro De remediis utriusque Fortunae a Tirnavia* in: *Petrarca e l'unità della cultura europea, Atti del Convegno Internazionale, Warszawa 27–29 maggio 2004*, a cura di Monica FEBBO e Piotr SALWA, Warszawa, 2005, 489–496.
- CAPPELLI, Guido, *L'umanesimo italiano da Petrarca a Valla*, Roma, Carocci editore, 2010, 41.
- HORVÁTH Henrik, *Budapest e Milano*, Bp., 1940 k.
- LENGYEL Réka, *Petrarca, a lélekvezető. A De remediis utriusque fortunae újraértékelése*, PhD-disszertáció, SZTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2011 (online változat: <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1592/>)
- LENGYEL Réka, *Petrarca De remediis utriusque fortunae-jának recepciója a 16–18. századi magyarországi irodalomban*, in: *Prózai kegyességi műfajok a kora újkorban: Prédikáció, meditáció és imádság*, szerk. FAZAKAS Gergely Tamás, IMRE Mihály, SZÁRAZ Orsolya (Studia Litteraria, LII), Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2013, 58–66.
- MARCOZZI, Luca, *La biblioteca di Febo, Mitologia e allegoria in Petrarca*, Firenze, Franco Cesati Editore, 2002.
- Reneszánsz etikai antológia*, szerk. Vajda Mihály, Bp., Gondolat, 1984. (Etikai Gondolkodók)
- SZÉKELY László, *Bécsi utazásomról*, a naplót feldolgozta, jegyzetelte, az író életrajzát írta NÉMETH S. Katalin, in: *Bécsi utazások, 17–18. századi útinaplók*, s. a. r., jegyz. S. SÁRDI Margit, Bp., Tertia, 2000, 105–200.
- SZÖRÉNYI László, *Petrarca eszmétörténeti hatása a XVI–XVII. századi magyar irodalomban*, in: *Önfilozófusok. Irodalomtörténeti rejtélyek*, Bp., Balassi, 2010, 52–66.

PETRARCHA FERENC

**KÉT KÖNYVE
MIND A KÉTFÉLE, ÚGYMINT
A JÓ SZERENCSENEK
ÉS A SZERENCSÉTLENSÉGNEK
ORVOSSÁGAIRÓL,
VAGY AZOKNAK SEGEDELMEKRŐL**

Ötödikszor való kinyomtattatása,
mely az előbbienek felett sokkal inkább megjobbított
és elég bővséges mutatótáblákkal kiadattatott

MAGÁNAK A KÖNYVÍRÓNAK LEVELE AZ Ő EREDETIRŐL, ÉLETIRŐL, TÁRSALKODÁSÁRÓL ÉS TANULÁSÁNAK SZERENCÉS ELŐMENETELIRŐL

Petrarcha Ferenc a következőknek egészséget kíván!

Talám hallottál valamit rólam, jóllehet az is kétséges, vajon az én kicsiny és igen homályos nevem más helyekre és időkre kiterjed-e. És nétalám azt is kívánod tudni, mi csoda ember voltam, vagy az én munkáimnak, dolgaimnak minémű kimenetelei voltak, kiváltképpen azoknak, amelyeknek hírek valósággal tehozzád érkezett, vagy amelyeknek valamely kevés hírét hallottad. Az elsőről pedig az emberek sokféleképpen fognak szólni, mert ki-ki csak úgy szól, amint őtet nógatja nem az igazság, hanem a gyönyörűség. Nincs szabott rendi sem a dicséretnek, sem a gyaláztatnak.

Egyik voltam a ti seregeitek közül, voltam pedig halandó emberecske, sem nemigen nagy, sem nemigen alacson eredetemre nézve, régi familiából való, amint Augustus császár magáról szól. Természetem nem volt igen hamis, nem is szemérmertlenség nélkül való elmével bírtam, hacsak azoknak a más veszett természetinek szokott bészívása meg nem ártott volna. A nevedékenység engemet megcsalt, az ifjúság megfeddett. Vénségem pedig megjobbított és próbák által megtanított amaz igaz beszédre, melyet régen azelőtt általolvastam vala: minthogy az ifjúság és gyönyörűség haszontalanok, sőt az időknék és emberek minden életeinek Teremtője, aki a nyavalyás és a semmiből felfuvalkodott halandó embereket néha-néha megengedi, hogy eltévelyedjenek, hogy – ha későn is – megemlékeztvén a magok vétkeiről, magokat megesmérjék. Ifjúságomban testem nem nagy erejű, de mindenre igen alkalmazatos volt. Ábrázatom hogy felettébb szép lett volna, azzal nem dicsekedhetem éppen, de olyan csak volt, amely az ifjúi virágzó életben másoknak is tetszeni szokott. Vidám, eleven színem volt, sem nem fejr, sem nem fekete szeg; tartós és a látásban sok ideig élesen látó szemeim, mely reménségem felett hatvanesztendő koromon túl hibádzott meg, úgyhogy haragomban kellett az okulár segítségét elővennem. Egész életemben igen egészséges testem volt, s úgy találta azt a vénség, s vette körül szokott nyavalyáinak seregével.

Tisztességes szüleim voltak, eredetekre nézve Olaszországnak Florentia nevű városából való, középszerű értékű, és hogy az igazat megvalljam, majd' szükségre, szegénységre inkább hajlandó emberek, akik kiűzettek vala hazájokból. Számkivetésben születtettem Toscániának Aretia nevű helységében, ezeknek az utolsóbb időknék, mely a Krisztus Urunk születésétől számláltatik, 1304-dik esztendejében, hetfű napra virradólag, augusztus holnapnak első napján. A gazdagságoknak nevezetes megvetője, utálója voltam, nem azért, hogy a gazdagságokat ne kívántam volna, hanem a munkát, fáradságot, szorgalmatosságot gyűlöltem, melyek a kincseknek elválaszthatatlan útításai; nem azért, hogy az a szorgalmatosság a gazdag, bőv költésnek, asztalnak lenne tehetsége, én pedig vékony eledellel és közönséges étkekkel vígabb életet éltem, mint a legcifrább és költségesebb étellekkel éltenek Rómában az Apitius maradéki. [Ez az Apitius egy római étkebe buborékoló nemes ember volt. Könyvet írt az eledelekről, végtére felakasztotta magát.] Amelyek vendégségeknék mondatnak – minthogy olyan dobzódások, melyek az emberséggel és jó erkölcsökkel ellenkeznek – azok nékem soha nem tetszettenek, nagy munkának és haszontalannak tartottam evégre másokat elhívni, s én is másoktól elhívatatni. Baráttimmal pedig együtt élni oly kedves volt, hogy azoknak hozzám való érkezéseknél semmit is kedvesebb dolognak lenni nem tartottam, és soha is akaratomból, szántsándékkal más nélkül nem ettem. Semmi nékem kedvetlenebb

nem volt, mint a pompázás, nemcsak azért, hogy a' rossz, és az alázatossággal ellenkezik, hanem hogy nehéz, terhes és a nyugodalommal ellenkezik.

Ifjúságomban kemény szerelmű ember voltam, de csak egy és tisztességes személyt szerettem, s továbbra is szerettem volna azt, ha a már megülni kezdett tüzet a keserves, de hasznos halál el nem oltotta volna. Akarnám jóllehet, ha azt mondhatnám, hogy teljességgel nem próbáltam volna a bujaságot, de ha azt mondom, hazudok. Ezt bátran elmondhatom, hogy engemet jóllehet időmnek, erőmnek hevéssége vitt elragadva arra, mindazáltal az azzal való élest szívemben, elmémben mindenkor utáltam. Majdan pedig, közelgetvén a negyvenedik esztendőhöz, midőn még mind melegségem, mind erőm elég volt, nemcsak azt az ocsmány cselekedetet, sőt ennek minden emlékezetét is úgy elvettem magamtól, mintha soha asszonyembert se láttam volna. Amit elsőbb boldogságaim között említek, hálákat adván Istennek, aki engemet még egészséges és friss erőmben ettől az alávaló és énelöttem mindenkor utálatos szolgálattól megszabadított.

De egyebekre megyek. A kevélységet másokban megérzettem, de nem magamban, és minthogy mindenkor alacson, kised ember voltam, magam ítéletem szerint annál kisebbnek tartottam magamat. Így gyakran megártott énnekem, de másoknak soha ártalmokra nem volt. A tisztességes barátságokat felettébb kívántam, és azt igen híven megtartottnak tiszteltem. Minden rettegés nélkül dicsekedem, mert tudom, hogy igazat szólok. Igen haragos ember voltam, mérges természetű, de a megbosszontatást is igen könnyen szenvedtem, a jótéményekről megemlékeztem mindenkor. A fejedelmeknek, királyoknak nyájaskodásokban, nemeseknek barátságokban sokaknak irigységekre igen szerencsés voltam. De ez a vénülőknek büntetések, hogy az övéiknek halálokat sirassák igen gyakran. Az én időmbéli nagy királyok szerettenek s tiszteltenek engemet, miért pedig, nem tudom, ők lássák. És némelyekkel úgy voltam, hogy ők is néműnéműképpen velem voltak, és ezeknek az ő igen nagy méltóságokból semmi unalmom nem, de hasznom sok volt. Mindazáltal sokaktól azok közül, akiket erősen szerettem, elszakadtam, úgy belémöntetett volt a szabadságnak szereteti, hogy aminek avagy csak a neve a szabadsággal, vagy övéle ellenkezni láttatott, azt minden igyekezettel eltávoztattam.

Egyenes, mintsem felettébb éles elmém volt, minden jó és hasznos tudományra alkalmas, de fővebbképpen az erkölcsök körül bölcselkedő tudományra és a poézisra igen hajlandó voltam. Melyeket aztán, mikor idő múlva beléhadtam, a Szent Írásokban gyönyörködvén, melyekben elrejtett édességeket éreztem, amelyet azelőtt megvettem vala, a poézisbéli tudományt nem egyébre, hanem csak ékességre tartván meg. A sok között egyedül néki-feküdtem a régi dolgoknak megtudásának, mert nékem soha nem tetszett az az idő, melyben magam éltem, úgy, hogy ha az én kedves embereimhez való szeretetem más értelemre nem vont volna, mindenkor azt óhajtottam, hogy bár akármely más időben éltem volna, és ennek elfelejtésén igyekeztvén, elmémben én mindenkor másokat forgattam. Annak okáért gyönyörködtem a történetekben, mindazáltal nehezteltem, ha őket ellenkezni láttam, a kétséges dolgokban követvén azt az utat, ahová engemet vagy a dolgoknak igazságok példázataja, vagy az íróknak hitelességek vont. Beszédem, szózatom, amint némelyek mondták, tiszta és kemény volt, amint pediglen nékem tetszett, romlandó és homályos. Baráttal vagy hozzámtartozóimmal való közönséges beszédemkor semmi gondom soha nem volt az ékesenszólásra; csudálkozom is, hogy Augustus császár azt a szorgalmatosságot magára vette volt. Amikor pediglen a dolog maga, vagy a hely, vagy a hallgató másként láttatott kívánni, hamar azon igyekeztem; és azt mely hathatósan vittem végbe, nem tudom, azok ítélik meg, akik előtt mondtam. Én csak jól éltem volna, akár mint mondtam volna, kicsiny dolognak tartanám. Szeles dicsekedés az, midőn csupán a szóknak fényeskedésekből keres valaki hírt-nevet.

Vagy a szerencse, vagy az én akaratom énvélem az időt mindeddig így osztattatta fel. Életemnek azt az első hat esztendejét, de azt sem egészen, Arétiumban töltöttem el, holott a természet világra való születtetésemet rendelte vala. A több következőt hat esztendőket az atyám majorkodtatóhelyében, Ancises nevű helységben (mely Florentián fejl tizennégyezer lépésnyire van), az anyámat visszahívván a számkivetésből. Nyolcadik esztendőmet Pisis nevű helyben, kilencediket és az azután valókat Franciaországnak havasos részén túl, a Rhodanus folyóvíz partjának bal felől. A várost hívták Aviniónak, aholott a római pápa gyalázatos számkivetésben tartja a Krisztus eklézsiáját, és tartotta is sokáig, jóllehet teelötted kevés esztendőkkal Ötödik Urbánus a maga székibe láttatott visszavinni, de a dolog, amint kitetszik, semmibe, füstbe ment, ő (amelyet legnehezebben szenvedek), akkor is élén, és mintha jócselekedetét megbánta volna. Aki, ha kevéssel többet élt volna, minden bizonyonnyal megérzette volna, mi volt légyen nékem értelmem az ő elmeneteliről. Már kezemben volt a penna, de ő sietséggel a dicsőséges kezdetet magát életével együtt boldogtalanul félbehadta, -szakasztotta. A Szent Péter oltára előtt és a maga házában be' boldogul halhatott volna meg! Mert az ő következői akár az ő székiben megmaradtanak volna, ő is a jó cselekedetnek szerzőoka volt, akár elmentenek volna onnét, őnékie annál világosabb lett volna a virtusa, amennyivel tetteesebb lett volna azoknak vétkes cselekedetek. De ez hosszabb és csak történetből esett panasz.

Ott azért, a szeles Rhodanus folyóvíznek a partján gyermeki időmet szüléim kezek alatt, annak utána pedig az én haszontalanságaim alatt egész ifjúságomat töltöttem el, de mindazáltal azokat sem töltöttem el nagy, továbbra való terjedések nélkül, mert ez időben, úgymond, egy kisdéd, Carpentorás nevű városban, amely nem messze volt tőle napkeletre, négy egész esztendeig laktam. És ebben a kettőben, amennyire időmtől lehetett, grammatikát, dialektikát, retorikát tanultam, amennyit tudniillik szokás az oskolákban tanulni, mely mennyi légyen, Nemzetes Olvasó, érted. Onnét a Pessulanus nevű helyre mentem, a törvények tanulása végett, és ott töltöttem el más négy esztendőket. Onnat mentem Olaszországnak Bononia nevű fő városába, és ott is három esztendőig mulattam, és ott a közönséges emberi társaságot illető, császári, nagy törvényeknek minden részeinek taníttatását általhallgattam, amint sokan vélekednek vala, hogy ha ezen igyekezetemet nem változtatnám, előmeneteles ifjú lévén belőlem. Én pedig ezen tanulásomat egészen félbehadtam menten, mihelt szüléimnek reám való gondviselésektől megfosztattattam; nem azért, mintha a törvényeknek méltóságok nékem nem tetszett volna, amely minden kétség nélkül nagy és a római régiségekkel teljes, melyben gyönyörködöm, hanem azért, hogy az azokkal való élés az embereknek gonoszságok által megvesztegettetik. Annak okáért resteltem megtanulni, mellyel embertelenül élni nem akartam, emberségesen pedig alig élhetnék véle, ha akarnék is, a tudatlanság tisztaságának kellene tulajdoníttatni.

Annak okáért, huszonkét esztendőös lévén, hazamentem; hazámnak mondom az aviniobéli számkivettetésünket, aholott az én csecsemőségemnek vége felé voltam. Mert a szokásnak a természethez igen közelvaló ereje vagyon, ott azért én már esmértetni kezdettem, és az énvélem való nyájaskodás nagy emberektől kívántatni, kerestetni kezdett vala. Miért pedig, megvallom most, hogy nem tudom, s csudálkozom is most rajta; akkor ugyan nem csudálkozom vala, mint aki az akkori időbéliek szokások szerint magamat minden becsületre méltónak lenni láttatom vala. Mások felett kérttettem vala ki a Columnensisek híres-nevezetes, nemes familiájától, kik akkor a római udvart gyakorolják vala, hogy jobban mondjam: fényesítik vala. Akiiktől elhívattatván, és nem tudom most is, de akkor nékem bizony éppen érdemem felett való becsület adatott egy méltóságos és hozzá hasonlíthatatlan férfiútól, Columna Jakabtól, aki akkor loberiai püspök volt, kinek is, nem tudom, párját vajon láttam vagy láthatom-é valaha. Vasconiába vittem a Pirenei hegyek között, és ott csak-

nem mennyországi nyarat mind az úrnak, mind társainak nyájasságokban töltöttem el, úgy, hogy azt az időt mindenkor emlegetve sóhajtom. Onnét visszajövéen, az ő atyafiánál, Columna János kardinálisnál sok esztendőig voltam, nem mint uramnál, hanem mint atyámnál, de még úgy sem, hanem mint szerelmes atyámfiánál, sőt, mint magamnál és magam tulajdon házamnál.

Amely időben engemet az ifjú kívánság arra ösztönözött, hogy mind Franciaországot, mind Németországot eljárom, és jóllehet más okai gondoltattak, költettettek, hogy az én indulásomat a nagyobbakkal helybehagyattathassam, de igaz oka volt a sokat látni kívánt indulat és szorgalmatosság. Mely bújdosásomban legelsőben Párizst, Franciaországnak fő királyi városát láttam, és gyönyörködtem annak kitanulhatásában, hogy erről a városról mi mondatik igazán, mi pedig csak költeménnyel. Onnét visszafordulván, Rómába mentem, melynek látásának kívánásával csecsemőségemtől fogva még égek vala, és ennek a famíliának nagyérdemű nemzőjét, Columna Istvánt, oly férfit, aki megérdemli, hogy akárkihez a régi tudós emberek közül hasonlítottassék, úgy tiszteltem, és néki is oly kedvességében voltam, hogy énközöttem és fiai között, akármelyik között, semmi különbséget tenni nem tudtál volna. Ennek a nagy méltóságú úrnak szeretete és indulatja egész életének végéig mindenkor egyformálag, megváltozás nélkül énhozzám megmaradott, és énbennem most is él az, és soha meg sem is szűnik, hacsak előbb az én életem meg nem szűnik.

Innét is visszatérvén, midőn mindeneknek, de az én atyámnak igen megunt városának (melybe lakott) unalmára és természet szerint belém rögzött gyűlölségére nem szenvedhettem ottlakásomat, találtam egy kis szállásocskára, mintha kikötőhelyet kerestem volna. E' pedig volt egy kised völgyben, de különös, félrevaló és kies helyen, melyet Clausának hívtak, tízenötezer lépésnyi földre Aviniótól, ahol a kútfőknek királya, melynek neve Sorga, ered. Megszeretvén a helynek kedvességét, könyvecskéimet magammal együtt odavitttem. Hosszú história lesz belőle, ha elő akarom beszélni, hogy ott sok esztendő alatt mit csináltam légyen. A veleje ez, hogy valami munkácskáim kijöttek, azokat többire majd' mind ott vittem végbe, vagy ott kezdettem el, vagy ott gondoltam el, hogy hozzáfogjak; amelyek oly sokak voltak, hogy ezen egész életemig engemet azok fárasztanak és gyakorolnak. Mert nékem az én testem, szintén úgy elmém inkább a dolgokra alkalmazosabb volt, mintsem erős. Annak okáért sok dolgokat könnyen kigondolhattam, melyeknek végbevitelük nehéz lévén, félbehadtam. Itt énnékem a helynek magának ábrázatja juttatta eszembe, hogy a pásztorságról való versekhez, mint erdei dolgokhoz fognék, és a magános, különös életről két könyvet írnék ama mindenkor nagy emberhez, Philephez, aki akkor Cavallicensis helységnek kicsiny püspöke vala, most pedig sabiniai nagy püspök és kardinális, aki egyedül él még régi jó embereim közül. Ki engemet nem püspöki módra, mint Ambrosius Ágostont, hanem úgy szeretett, mint atyafiát, és szeret most is.

Midőn ezeken a hegyeken bódorognék, a Nagyhét után hatodik egy innepnap kemény gondolat ötlődött elmembe: amaz Africai első Scipióról (kinek nevit, csuda dolog, honnét, gyermekségemtől fogva szerettem) valamely nevezetes, szép verseket írjak. Melyhez akkor nagy indulattal hozzá is fogtam, de annak utána igen sok szorgalmatosságtól elvonattatván, félbehadtam. De a dolognak, melyről akartam volt írni, nevérol a könyvnek *Africa* nevet adtam, mely oly munka volt, nem tudom, hogy a könyvnek, vagy az én szerencsénkre, minkeelőtte már megismérhetni lehetett volna is, sokan szerették. Ezen helyekben mulatozván, csuda kimondani is, egy nap mind a római város tanácsi renditől, mind Párizsból, a kancelláriustól leveleim érkeztenek, tusakodva amaz engemet Rómába, ez Párizsba, a poéták borostyánkoszorújának tisztességének elvitelére kíván. Melyekkel én ifjú módon dicsekedvén, és magamat arra méltónak is ítélvén, melyre engemet méltónak lenni oly nagy emberek ítéltének, nem is fontolván meg az én arra való érdememet, hanem a mások tanúbizonyosság-

tételeket, kevéssé mégis kételkedtem, melyiknek kérésére hajoljak inkább. Mely dologról a feljebb említett kardinálisnak, Columna Jánosnak tanácsadását levelem által kértem, mert oly közel lakik vala hozzám, hogy ha midőn őnékie későn írtam is, másnap három óra előtt válaszát vehettem. Kinek is tanácsadását követvén, elvégeztem magamban, hogy Róma városának méltóságát mindenek eleibe kellene tennem; és az ő tanácsadásának helybehagyásáról két levelem megvayon, melyeket néki írtam volt.

Elmentem azért, és jóllehet én az ifjaknak szokások szerint a magam dolgainak igen kegyelmes bírāja voltam, mindazáltal szégyenlettem magamnak magamról való tanúbizonyosságtételét követni, vagy azokét is, akik engemet hívnak vala, melyet minden kétség nélkül nem cselekedtenek volna, ha engemet az ajánlatott tisztességre méltónak lenni nem ítéltének volna. Innen elvégeztem vala magamban, hogy elsőben is Neapolisba menjek, és el is mentem ahhoz a nagy királyhoz és filozófushoz, Robertushoz, aki nem uralkodására, hanem tudományára nézve volt híresebb király, aki a királyok között egyedül volt a mi időnkben a virtusnak és a tudományoknak szeretője, barátja. Ide pedig azért mentem, hogy ő énrólam, amint néki fogna tetszeni, tenne ítéletet. Akitől miként láttattattam, és akinek miként voltam kedvében, én magam is most csudálom, te is, olvasó, ha megérted, úgy hiszem, csudálkoznál. Meghallván, -értvén pedig az én odamentelemnek okát, felettébb megörült, meggondolván az ifjúi bizodalmat is, és talám meggondolván a tisztességet is, amelyet kívánok, kérek vala, mely nem esik vala meg néki is dicsősége nélkül, hogy én őtet egyedül az egész halandó emberek közül ítéltém alkalmas ítélobírámnak lenni, s őtet is választottam volna erre. Mit mondjak sokat? A megszámlálhatatlan szóknak, beszédeknek összehasonlítások után, sok külön-külön dolgokról való beszélgetés után, megmutatván néki amaz én *Africa* nevű könyvem, melyben egyannyira gyönyörködött, hogy azon könyvnek nékiajánlását nagy kincs gyanánt kívánná. Melyet bizony megtagadni sem nem lehetett, sem nem akartam. Azon dologról pedig, amiért odamentem vala, bizonyos napot rendelt nékem, és déltől fogva estig tartóztatott engemet, és minthogy a dolog is nevedezett, az idő kevésnek tetszett, két közelebből való napokon is azután ugyanazt cselekedte, ekképpen harmadnapok alatt az én tudományomnak végire menvén, harmadik napon méltónak ítélt engemet, hogy borostyánkoszorúval megkoronáztassam. Ezt pedig ajánlja vala nékem Neapolisban, és hogy hajoljak réa, sok kéréseivel nógat vala. De Rómának szereteti meggyőzte a tiszteletreméltó ily nagy királynak kérésit. Annak okáért, látván az én megmásoltathatatlan, feltett szándékomat, nékem levelet adott, és követeket küldött a római tanácshoz, kiknek az ő rólam való ítélettételeit nagy kegyelmességgel megvallotta. Mely akkori ítélettétele a királynak mind másoknak, sokaknak, mind a magam ítélettételekkel megegyezett. Ma mind az ő, mind a magam, mind a másoknak azon értelemben lévő ítélettételeket helyben nem hagyom. Őbenne ugyanis a szeretet, az ifjúi időnek való kedvezés többet tett, mint az igazságról való tanúbizonyosságtétel.

Elmentem mindazáltal, és jóllehet méltatlan voltam, de ily nagy ítélettételben nagyon bizván, a rómaiak közül, akik ezen ceremóniában jelen lehettenek, igen nagy örömökre voltam. A poétai borostyánkoszorút még bárdolatlan tanuló koromban elnyertem vala, melyekről is mind versekkel, mind pedig egymásból folyó orációval leveleim megvadnak. Ez a borostyánkoszorú nékem tudományt semmit sem adott, de irigyet, gyűlölséget eleget szerzett. De az a história is hosszabb, mintsem itt a hely kívánja.

Onnét azért elmenvén, Pármába mentem, és amaz Corrigia nevű emberekkel – kik én hozzám igen nagy adakozással, jóakarattal voltak, de magok között meg nem egyezhettenek, kik akkor azt a várost oly uralkodással igazgatják vala, mely sem azelőtt emberi elme emlékezetitől fogva azon városban nem volt, és amint eljövendőlkem, ezen időnkben nem is leszen – mulattam ezekkel kevés ideig, és a felvállalt tisztességről megemlékezvén, s

azon szorgalmatoskodván, ne láttatnék méltatlannak ez adattatottnak lenni. Midőn egy nap a hegyekre felmentem volna, talám az Entia nevű folyóvízen túl, Rhegium nevű helyiség szélébe, ott egy erdőbe mentem volna, mely Plana nevezetű. Hirtelenséggel, a helynek minéműségétől elrémülvén, a félbehadott *Africa* nevű könyvemnek írására fordítottam pennámat, és az ellankadni láttatott elmémnek indulatját felserkentvén, aznap valamicskét írtam. Annak utána következett napokon ismét írtam valamit, míg Pármába menvén, félrevaló és csendes házat nyervén – melyet annak utána megvén, most is enyim –, ezt a munkát nem sok idő múlva oly indulattal véghezvittem, hogy most magam is álmétkodom rajta.

Onnét visszafordulván, a *Sorgia* kútfőre és a havasokon túl lévő különös életre visszatértem, midőn már harmincnégy esztendő eltöltöttem volna, és mind Pármában, mind Veronában sokáig járván, és mindenütt, hálá legyen Istennek, kedvességben lévén, sokkal feljebb, mintsem arra méltó lettem volna. Sok idő múlva egy igen jó embernek – de nem tudom, hogy vajon az urak közül lehetne-e hozzá valaki hasonlatos az ő idejében, de jól tudom, hogy senki sem –, ifjabb Carraria Jakabnak híretől, dicséretitől megfogattatván, ennek jóakarójába, kedvébe estem. Kinek is mind követei, mind írásai által, egészen túl a havasokig, mikor ott valék, és Olaszországban akárholott voltam, sok esztendőig sok kérései által addig fárasztattam, és barátságosan vele való élésre hívattam, hogy jóllehet semmi boldogsághoz nem vala reménségem, végtére mégis elvégeztem vala magamban, hogy hozzá menjek, és meglássam, hogy ennek az ismétetlen nagy embernek kérése mire célozna. Annak okáért későn is Pataviába mentem, holott ettől a nagy emlékezetű embertől nemcsak emberségesen, hanem valamint a boldogult lelkek miként fogadtatnak bé az égbe, úgy fogadtattam bé tőle, oly nagy örömmel és oly megbecsülhetetlen szeretettel és kegyességgel, hogy minthogy azt szóval nem reménlem elégségesen tőlem kimondhatónak lenni, jobb elhallgatnom. A sok között, tudván, hogy én gyermekségemtől fogva a szerzetes életet éltem s kedveltem, hogy engemet nemcsak ő magának egyedül, hanem hazájának is annál szorosabban lekötelezne, engemet páduai canonicusnak tétetett, és egyszóval, ha ő tovább élhetett volna, minden tévelygésemmek és utozásaimnak vége lett vala. De jaj! Semmi nincs a halandó emberek között tartós állandóság, és ha mi édes adta elő magát, majdan keserves véggel fejeztetik be. Nem tölt el két egész esztendő, midőn mind engemet, mind a hazát, mind a világot elhagyta, az Isten őtet elvitte, akire sem én, sem a haza, sem a világ (nem csal meg engemet a szeretet) nem valánk méltók. És jóllehet igen okos, tanult fia következett legyen helyébe, és igen jeles ember is, és aki az ő atyjának nyomdokát követvén, engemet mindenkor szeretett és becsült is, de én őtet elszalasztván, aki egyforma időbeli ember is vala velem, visszamentem ismét Franciaországba, nem tudván, mit csináljak, ezerszer előtte képzelvén amannak ez életre való visszatérésének kívánását. De azt is nem annyiban vigyáztam, mintsem – a betegeknek szokások szerint – szántszándékkal a helynek megváltoztatásával való unalmomnak valamit, hogy segíthetnék.

Ezen könyvecske kezembe akadván, időt kívántam venni reája, hogy magyar nyelvre fordítsam, aminthogy jó Istenemnek kegyelmességéből hozzá is fogtam 1760. esztendőben, áprilisnek 16-dik napján, és ha Isten életemnek kedvezend, végire is hajtani kívánom.

AJÁNLO LEVELE A KÖNYVFORDÍTÓNAK

Keresztény Olvasó!

Amaz igen bölcs prédikátor, a Salamon így kiált fel: *A jó szerencsének idején élj a jóval, a gonosz szerencsének pedig idejére vigyázz, mert ezt az Isten amannak ellenébe helyezettte, úgyannyira, hogy az ember semmit abban észébe nem vehet, ami reája következik.* Jeles és minden rendbéli emberektől megtartásra méltó intézés, de, boldog Isten, mely kevesen vadnak, akik szerencsés állapotokban meg tudjanak emlékezni amaz időkről, melyekben kételen is el kell mondani: „Nem kedvelem ezeket.” Ellenben szerencsétlen sorsokba mely számtalanokat viszen a setétségnek fejedelme kétségbeesésre intő szavaival: *Átkozd meg az Istent, s halj meg, mégis megtartod-e a te tökéletességedet?* Senki inkább meg nem próbálta azt a bölcs Salamonnál, hogy mi a jó, s mi az annak ellenébe tétetett gonosz szerencse. Ki élt nagyobb kedvére nálánál, magamagáról tészzen vallást, de ímé, gyönyörűségeinek világi mindenféle névvel nevezendő boldogságainak közepette ki lesz nálánál boldogtalanobbá, szerencsétlenebbé, midőn az ő atyjának, Dávidnak igaz utain nem jár. Elhajla az ő Urától, Istenétől, bálványimádásba elegyedék, az Isten anyaszentegyházától elszakada, s vétkét megesmérvén, hogy kiált fel: *Nincsen semmi állandó e világban, mindenek hiábavalóságnak hiábavalóságai.* Ó, emberi természetnek nagy veszettsége! Ezeknek példáját az Istennek Lelke letette szent beszédébe, de a csaknem mindennapi világi dolgoknak folyása körül megszámlálhatatlanok a szemmel látott dolgok, mégis vakmerő istentelenséggel a jó szerencsének idejéről ez a közönségesebb vélekedés: *Egyél, igyál, én lelkem, s a többi.* Mit felelnek pedig erre, megíratta az Istennek Lelke: *Bolond, ez éjszaka megkéri a te lelkedet.* A deákok rövideden ezt szokták mondani: *A szerencsés állapotban fel ne fuvalkodjál, az ellenkezőkben el ne csüggedj.* Telemachus pedig így tészti ezt ki: *Addig félj a szerencsétlenségtől, míg rajtad esik, mert akkor késő félni aztán, s nincs egyéb orvosság a békeességes türésnél.*

Elhiszem, Keresztény Olvasó, találkozhatik oly közüled, aki ezt fogja mondani: „Papot illet a prédikálás, mi gondom nékem erre?” De ha a jó és rossz szerencse nincs csak a papokhoz kötve, ezeknek kedves és kelletlen sorsait a pap is csak úgy érzi, mint más akárki. Ezen könyvet, melyben mindenféle személyeken megeshető kedves és kedvetlen dolgok állapotjáról van a trakta, ha én született nyelvünkön veled közleni kívántam, oly véggel, hogy hasznodra szolgáljon, a te kötelességed, Kegyes Olvasó, az, hogy vedd jó néven. Nékem pedig elég, ha az én sok nyomorúságokkal, kevés szerencsével, de meghalmozott szerencsétlenséggel megterhelhetett napjaim között néked s másnak is megmutathattam, hogy honnyomban is a restségnek tunya párnáján nem hevertem. Légy jó egészségben. Írtam szederjesi jószágomban lévő lakóházamban, áprilisnek 16-dik napján, 1760. esztendőbe.

Gróf Székely László királyi kamarás

Cicero jeles szavai:

Te a te bölcsességed szerint tartozol minden jót óhajtani, meggondolni a nehéz kimene-
telű dolgokat is, eltűrni, szenvedni mindazokat, amik megessenek.

AZ ELSŐ KÖNYVBÉLI RÉSZEKNEK MUTATÓTÁBLÁJA

1. Az ifjúság virágzó idejéről	73
2. A testnek szépségéről	82
3. A testnek egészséges voltáról	91
4. Az egészségnek helyreállításáról	93
5. A testnek erejéről	96
6. A testnek gyorsaságáról	101
7. Az elméről	104
8. Az emlékező elméről	108
9. Az ékesenszólásról	114
10. A virtusról	122
11. A virtus körül való vélekedésről	127
12. A bölcsességről	134
13. A vallásról	143
14. A szabadságról	147
15. A becsületes, dicsőséges hazáról	153
16. Az eredetnek nemes voltáról	166
17. Az eredetnek szerencsés voltáról	175
18. A gazdagon való életről	179
19. A vendégeskedésekről	188
20. Az öltözetről és testi cifraságról	197
21. A henyélésről és nyugvásról	202
22. A jó illatról, szagról	213
23. A muzsikának kedvességéről	223
24. A táncról	234
25. A laptával való játékról	246
26. A kockával és a táblával való játékról	249
27. A szerencsés kockázásról	255
28. A komédiásokról	265
29. A küszködés játékaról	271
30. A különb-különféle játéknézésről	280
31. A gyors, serény lóról	294
32. A kutyákról, madarakról	302
33. A sok cselédről, szolgáról	311
34. A pompás épületekről	322
35. A várak megerősítéséről	327
36. A drága házieszközökről	335
37. A gyöngyökről, drágakövekről	340
38. A gyöngyökből csinált köves pohárokról	370
39. A gyöngyökre, drágakövekre metszett képekről	388
40. A festett képekről	393
41. A faragott képekről	400
42. A Korinthusban csinált drága edényekről	410
43. A sok könyvről	420
44. A könyvírók hírekről-nevekről	437
45. A tanítói mesteri tisztségről	445

46. A tanulóknak sokféle titulusairól	448
47. A dolgoknak titulusairól	457
48. A katonaság méltóságáról	462
49. A királyok barátságáról	466
50. Barátainknak számosságokról	471
51. Az isméretlen személyű és csak hírében esmért barátokról	479
52. Egy igaz, hív, jó barátról	483
53. A gazdagságnak sokságáról	489
54. Az aranybánya-felgondolásról, -feltalálásról	493
55. A kincstalálásról	496
56. Az interesről	498
57. A földnek termékenységéről	502
58. A mulató, szép virágoskertekről	508
59. A csordákról és sereg nyájokról	514
60. Az elefántokról s tevékről	517
61. A majmok mulatságáról	520
62. A pávákról	522
63. A halastókról	525
64. A madártartó helyekről és a szőlő madarokról	531
65. A házasságnak nevezetességéről	539
66. A szép feleségről	546
67. A tenyésző és ékesenszóló feleségről	548
68. A menyasszonnyal adatott nagy jegyruháról	550
69. A kedves szeretetekről	554
70. A fiak születetéséről	569
71. Az ékes, csecsemő fiúgyermekről	572
72. Gyermekainknak szép ábrázatajokról	574
73. A fiúgyermek erősségéről	579
74. A leánygyermek tisztaságáról	582
75. A jó vőről	585
76. A másodszeri házasságról	587
77. Gyermekaink házasságokról	589
78. Az unokákról	593
79. A fogadott fiúról	596
80. Az igen nevezetes tanítóról	598
81. A jeles tanítványról	602
82. A jó atyáról	605
83. A szeretetre méltó anyáról	607
84. A kegyes atyafiakról és jó nénékről, húgokról	609
85. A jó úrról	613
86. Az éltető égnei tisztaságáról	618
87. A szerencsés hajókázásról	621
88. A tömlőcnek kimeneteliről	625
89. A csendes állapotról	629
90. A révpartra való csendes érkezésről	633
91. A hatalmasságról	636
92. A dicsőségről	639
93. A sokakkal közlött jótéményről	644

94. A népnek szeretetiről	648
95. A kegyetlenség körül való foglalatosságról	652
96. Az országról és uralkodásról	657
97. A felfegyverkeztetett sereg hadról	672
98. Az elkészült hadiseregről	675
99. A mesterséges csinálmányról és számszeríjről	677
100. Az elrejtett kincsről	681
101. A bosszúállásról	683
102. A győzelemnek reménségéről	690
103. A győzelemről	693
104. Ellenségünk haláláról	696
105. A békesség reménségéről	698
106. A békességről és frigyéről	701
107. A főpapságról	705
108. A boldogságról	710
109. A jó reménségről	715
110. Az örökség leszállásának várakozásáról	721
111. A metallumokat, ezüstöt s egyebet arannyá változtató mesterségről	726
112. A jövendőlk ígéreteiről	730
113. Az örvendetes hírről	737
114. Fiainknak vagy barátunknak várásáról	740
115. A jobb időknak várásáról	745
116. A fejedelem érkezéséről	748
117. A hírnek-névnek reménségéről	750
118. Az épületekből reménlett dicsőségről	754
119. Az együttélésből reménlett dicsőségről	757
120. A sokféle reménségről	759
121. Az elmének reménlett békességéről	763
122. Az örök életnek reménségéről	765

Petrarcha Ferencnek mind a jó, mind a gonosz szerencse orvosságáról írt első könyvének mutatótáblájának vége